شەستوشەش بەرامبەر بە ئاشبەتاڵ … كاميار سابير

هک، دەڵێ" جەلالي□ت، لای مام جەلال و ئاشبەتاڵيش لای ماڵی مەلا موصطەفا ، گرێی دەروونييان دروستكردبوو… ئاشبەتاڵ بۆ مەڵا موصطەفا ، گلان و بۆ مام جەلاليش هەستانەوە و راستكردنەوەی هەڵەی كوشندەی جەلالي□ت، بوو" لا ١٧٨-١٧٩. مام جەلال بۆ ئەوەی كۆمەڵە، بەتەواويی جڵەو بكات و پەتی ئەم جڵەوكارييەش لەدەستی خۆيدا بێت، گرتنی ئەم پەتەی بە نەوشيروان موصطەفا سپارد و د. كەمال خۆشناويش كە لە خەتی گشتييدا سەركردە و ئەندامی مەكتەبی سياسيی يەكێتييش بوو، بە قودرەتی قادری مام جەلال و بە قودرەتی قەديری نم، كرا بە قائيدی كۆمەڵە و بە ليستێك كە نم لە پشتييەوە بوو، ماستەرمايندك□يشی مام، بوو، دەنگێكی زۆری لە كۆنفرانسی كۆمەڵەدا ، هێنا.

مام، چونكە يەكێتيی بە حيزبی خۆی زانييوە و نم، شەبيحەی (تارمايی) سياسيی مام بوو، بەتەنيا لەگەڵ قاسلمۆدا دادەنيشن و بڕياری ناردنی هێزی پێشمەرگەی يەكێتيی دەدەن بۆ شەڕكردن لەدژی ئێران، لەناو كوردستانی ئێراندا، هاوكاريی "حدكا"ی قاسلم□، د□كەن. لە بڕيارێكی سياسيی ئاوا حەساس و ستراتيژييدا، كۆمەڵە، يەكێتيی، مەكتەبی سياسيی و هەزاران هەزار كاديری سياسيی و عەسكەريی، تەسبيحەكەی دەستی مام و پاكەتە جگەرەكەی نم، بوون و حيسابی ئەحۆلێكيشيان بۆ نەكراوە. ئەو زەمانە، نم و فەرەيدوون، كوانووی نەتەوەپەرستيی بوون و كۆمەڵێ وتاريان لەژێر سەردێڕی" مەسەلەی كورد، يەك مەسەلەيە يان چەند مەسەلەيەك"، دەنووسی و لە راديي□وە بڵاودەكرانەوە.

كۆمەڵێ خورافاتی ئايديۆلۆژيی و ناسيۆناليزمی جەلاليزميان تەخشان دەكرد، دەيان هەزار گەنجی سەرگەردانيشيان تەفرە دەدا و حەماسی كوردايەتييان، لرفەی دەكرد. لا٢٣٢-٢٣٣. راستييەكەی ئاكامی ئەو پاڵپشتييەی يەكێتيی لە حدكا ، بۆ ئەوەبوو، متمانە لای صەدام دروست بكەن و موفاوەضاتيان لەگەڵدا بكات و ئەوەبوو كرا. دواتر، نە مام و نە نم، مەسەلەی كورديان بەيەك پاكێج سەير نەكرد و تا مرديشن، يەك مەسەلە نەبووە لايان، بەڵام بۆ گەرمكردنی حەمامی كوردایەتيی، دەبووایە بە كۆتەرەی ناسيۆناليزم، هەندێ كات، حەمامەكەی پێ-گەرم بكەن.

نووسەر بە قەولی خۆی، دەمی تاکە نووسەر بووم پشتیوانیم لەو هەڵوەستەی یەکیتیی نەکرد و ناڕەزایی خۆیشی نەشاردبووەوە. ئەگەر ئەمە ڕاست بێت، بەرچاوڕۆشنتر بووە لە هەموو قیادەی یەکێتیی، بەڵام لەگەڵ خورافاتە نەتەوەییەکانی تریدا بە تایبەتیی سوتاندنی ڕەگەزنامەی عێراقییەکەیدا، بەهیچ لەحیمیک ناتوانرێ بەیەکەوە بلکێنرێن. هەروەها، وێڕای ئەوەی هک، هەڵسووڕێنەری ڕادیۆی شۆڕش بووە و بەشی هەرە زۆری وتارە سیاسییەکان، ئەو تەغذییەی کردوون، بەڵام لە واقیعدا و لە ناوەڕۆکی کتێبەکەیدا، پاش ئەو هەموو ساڵە لە تەمەن و لە تەجروبە، لەباری فیکریی، کولتووریی و مەعریفەی سیاسییەوە، زۆر دەستوپێ سپییە و جگە لە شاعیرێکی زمان پاراو، پێتەنشیاەی سیاسیی و فیکریی، تێدا نابینم.

ئەوانەی لە نم-ەوە نزیک بوونە لە شاخ، ئەوەی لێدەگێڕنە کە ئامادەبووە لەگەڵ چاپچییەکەی خۆیدا ئەگەر خاوەنی ڕای جیاواز بووایە، بە هەفتە و بە مانگ، کێشە، ململانێ و ڕکابەریی بکات. بە قەولی خۆی، بەس لە داخی مامەستا جەعفەر(ئەستا ئەمیش لە موبایەعچییەکانی دەوڵەتی ڕەبیعییە)، ئەرسەلان بایز دەکات بە بەرپرسی ڕادیۆی شۆڕش و بەرپرسی دەسگای ڕاگەیاندن بە وەکالەت، وێڕای ئەوەی خۆشیی بە ئەرسەلانیشدا نەهاتووە، لا ٢٤٣-٢٤٤. ئەوەی وای لە مام جەلال کردووە لە شەستەکانەوە قائیدی یەکەمی جەلالیی و دواتر یەکێتیی بێت، ئەوە بووە کە توانای مۆبێڵایزی پۆپۆلیزمی زۆر بووە.

لەگەڵ عەشائیرەکان و نوخبەکاندا، لەگەڵ جووتیاران و ئاغاکاندا، توانیویەتی مامەڵە بکات و سەرنجی زۆربەیشیان بە لای خۆی ڕابکێشێت. چۆن صەدام بە زەبری ترس و پارە، کۆمەڵێ خەڵکی کردبوو بە “ئەصدیقاء= دەستان” و وەلائیانی کڕیبوو؟ بە پێچەوانەوە، مام “دەست و یار”ی لەسەرتاسەری کوردستانی عێراقدا هەبوو(تا ئەستایش)، زۆربەیشیان وەلائی ڕۆحیی و مەرامییان بۆی هەبوو، لە کاتێکدا ئەمە لە هیچ قیادییەکی تری کوردستاندا(دوای موصطەفا بارزانیی)، بوونی نەبووە و دووبارەیش نابێتەوە. بەشێکی زۆری ئەوانەی لەگەڵ نم ،هاوڕابوون، وێڕای ئەوەی لەکاڵیی(سلێمانیی) بوون، هاوکات، دۆستایەتییەکەیشیان مکەم و تا سەر نەبووە و هەرگیزیش ناوچەکانی تری کوردستانی عێراقی، نەگرتووەتەوە.

لە بەشی سێدا، باسی ئەو هەموو تێرۆر و کوشتار و ژنکوشتنەمان کرد کە سەرکردایەتیی یەکێتیی و کۆمەڵە، ڕاستەوخۆ سەرپەرشتیان کردووە. لە پردێک کە ئەمبەر و ئەوبەری بەرگەڕەو بەیەکەوە

دەبەستێتەوە، پاش تێپەڕینی نم و فوئاد مەعصوم، دەبینرێ پێشمەرگەیەک بەناوی عیماد، هەڵدێت و گومان دەخرێتە سەری، دواتر دەستبەسەری دەکەن و شەوێک هەلی بۆ هەڵدەکەوێت، دەرباز دەبێت و خۆی تەسلیمی رژێم دەکاتەوە. برایەکی ناوی حەیدەرە، پێشمەرگەیە و دڵی بە براکەی دەسوتێت و نامەیەک بە ژنێکدا دەنێرێت(نامەکە دەگیرێت)، چونکە شەش وەعدی شەرەفیان پێداوە، بێتەوە هیچی لێناکەن! بەڵام حەیدەر دەزانێ داوەکە بۆ کوشتنی براکەی و لە نامەکەدا، پێیدەڵێ" هەرچییت کردووە نەیەیتەوە، خۆت بەدەستەوە بدەی دەتکوژن" لا٢٧٠.

لەسەر ئەو نامەیە و ئەو دێڕە، حەیدەر دەکوژن. بەر لە تیربارانکردنی، پێیدەڵێن دوا وەصییەتت بکە، ئەویش دەڵێ لەپاڵ ئەم بەردە گەورەیەدا تەقەم لێمەکەن، گوللەکان هەڵگەڕێنەوە بەرخۆتان دەکەون، دووەمیش تکام لە شەش ئەوەیە با بە خائین ناوزەدم نەکات و باوکودایکم لەناو خەڵکدا بە باوکودایکی خائین نەناسرێن لا٢١٧. هک، جوان ئەوە روون دەکاتەوە کە بە قانونەکانی سزای دەوڵەتی عێراقییش، نەدەبوایە حەیدەر کە هیچ تاوانی نییە(جگە لە برابوون)، بەو شێوە تیرۆریستییە جەبانانەیە بکوژرایە. دەی مەعلومە قیادە سیاسیی و عەسکەرییەکان، بە مردوو و زیندوویانەوە (لە ناو یەکێتیی و گۆڕاندا)، لەپشت ئەم تێرۆرکردنەوە بوونە. کوشتنی حەیدەر، جگە لە تێرۆریزمی ستالینیی، هیچ لێکدانەوەیەکی تر هەڵناگرێ. جێگەی تێڕامانە لەناو ئەو هەموو قائیدە تێرۆریست و پیاوکوژانەی شاخدا، کەسێکی وەکو مولازم عومەر، بەشداریی شەڕی پشتئاشان ناکات و بە شەهمەوە دەڵێت" نامەوێت لە مێژوودا بە شیوعییکوژ ناوببرێم"لای ٣٠٨.

مام جەلال، چونکە یەکێتیی بە ماڵی خۆی دەزانێ، بە ئارەزووی خۆی ئەم قائیدە دادەنێ و ئەو لا دەبات. هەر لەسەرەشەوەیە، جەخت لەوە دەکەمەوە کە نم بە ئەنقەست و بە ئەجێنداوە، لەلایەن مامەوە، تەعیین کراوە بە مەئمورییەتێکی سیاسیی کە نزیکەی ١٥ ساڵێکی خایاند(بە راپەڕیینیشەوە). مام، داوا لە هک دەکات لەسەرەتای چوونە دەرەوەیدا(کۆتایی حەفتاکان) با لەسەرکردایەتیی نوێی بزوتنەوەی سۆشیالیستدا داتبنێم لا٧٤. پاش ئەوەی قیادە و قاعیدە و هێزی پێشمەرگەی بزوتنەوە، لە یەکێتیی جودا بوونەوە، مام جارێکی تر لەو قوڕانەی لەبەردەستیدا بوون بە هاوکاریی نم، قیادەیەکی تری بۆ بزوتنەوە و یەکێتیی دروستکردەوە. ئەمەی لەگەڵ زۆر کەسیتردا کردووە. لە شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵێتەوە کە عەسکەری فیرار بوو،

کرا بە ئەندامی سەرکردایەتیی بە عەلی حەوەز…تاد.

گەورەترین گرفتی تاڵەبانیی، ئەوە بووە جورئەتی سیاسیی نەکردووە، داکۆکیی لە تەحالوفە عەسکەرییەکەی بکات لەگەڵ عەبدولسەلام-عارف و دواتر بەعثییەکان(لە ١٩٦٨ەوە) کە بە جاشایەتیی ٦٦ ناوزەد بوو. تا ئێستایش، هیچ کەسێک لە باڵەی جەلالییەکان، بە “نەم”شەوە، جورئەتیان نەکردووە لای کەم داکۆکیی لەوە بکەن لەگەڵ حکومەتی عێراقدا، دژی جاشایەتیی ئیقلیمیی(ئێران و ئیسرائیل)، شەڕ دەکەن! هۆکارەکەیشی ئەوەیە، خۆیان خاوەنی چەتەگەرییەکەی ئەیلول بوون کە دژی قاسم هەڵیانگیرساند و دواتریش راونران بۆ هەمەدان و بەکرەجە، دەی کوردایەتییان ڕێگەی پێنەدەدان، ڕەخنە لە پرۆسێسی پڕ عەمالەتی ئەیلول بگرن. ئەمە لە کاتێکدا بووە کە بارزانیی نەک هەر موعتەمەدی ساواک و مۆساد بوو، بەڵکو ڕێک خزمەتی بەرژەوەندییە ئەمنییەکانی ئەوانی دەکرد. بە کورتییەکەی تاڵەبانیی، حەنیینی بە جاشایەتیی ئیقلیمیی لەو چەشنەی بارزانیی هەبوو، بەڵام بەشەرمەوە جاشایەتیی بە عێراق دەکرد کە کوردستانەکەی خۆی(کوردستانی عێراق) بەشێکی ئەو دەوڵەتە بوو.

ڕووداوەکان و راستییەکانی ئەو یاخییبوون و عەمالەتە ئیقلیمییەی ئەیلول، دواتر ئاشبەتاڵە و دەستپێکردنەوەی شەڕی چەکداریی، وەهای ئەوەی کارەساتی سیاسیی و ئابوورییان بەسەر کوردستاندا هێنا، بەڵام زۆر گرنگە نەوەی نوێ(مەبەست لە گەنجانی کوردستانە) لەو حەقیقەتە مێژووییە تێبگەن کە زۆرینەی شۆڕشگێڕ و میلیشیاکانی شاخ، کاتی خۆیشی بازرگانییان بە مەسەلەی سیاسیی کوردەوە کردووە و زۆرینەی ڕەهای ئەو سیاسیانەی رابردوو(زۆرینەیشیان لە ژیاندا ماون)، تەواوی شۆڕش و حیزبەکانیان بە بنەماڵە و منداڵەکانی خۆیان بەکارهێناوە. ئەم موستەعمەرە تورکیی و پرۆکسییە ئێرانییەی هەیشە، بەرهەمی ئەو چەتەگەرییە سیاسیی و ئابوورییەیە کە لە کوردایەتییدا، فۆرمەلە بووە. کۆمەڵەی ڕەنجدەرانیش، جگە لە درۆیەکی گەورەی سیاسیی لە مێژووی کوردستاندا، تەڵەکەیەکی گەورە بوو بۆ ڕاوکردنی گەنجان و بە کوشتدانیان، لە پێناو ئەجێندای هەندێ سیاسییدا، هەزاران گەنجی کوردستانیان لە حەفتاکان و هەشتاکاندا بە قوڕگی ئایدیۆلۆژیای شۆڕشگێڕییدا کرد.

لەم نێوەندەیشدا، تەنیا و تەنیا، نیشتمان و خەڵکی کوردستان، زیانمەندی سەرەکیی بوون. براوەکانیش تەنیا کۆمەڵە بنەماڵەی سیاسیی و هەندێ حیزبی سیاسیین کە هەموویان ئەولادی شەرعیی مورتەزیقەخانەکەی کوردایەتیی بوون. شۆڕشی نوێ، وەهای ئەوەی

خوێنی دەیان هەزار هاووڵاتیی رژاند، ئەنفال و کیمیاویشی بەسەر گەلی کورددا هێنا کە بەعثییەکان پێیهەڵساند، هاوکات بەشێک بوو لە راستکردنەوەی ئەو بارە سایکۆلۆژییەی لە ١٩٦٦دا روویدا و لە ١٩٧٥ دا هەلێکی مێژوویی و ئیقلیمیی بەهۆی ئاشبەتاڵەوە، بۆ هەڵکەوت. شۆڕشی گوڵانیش بۆ درێژەدان بە مۆنۆپۆلکردنی شۆڕش لەدەستی بنەماڵەیەکدا، تاوی سەند و سەرەنجام، نیشتمان ئەوکات و ئێستایش، بەس بە بنەماڵە سیاسییەکانی کوردایەتیی و مەئمورەکانیان بووە کە بەسەر چەندیین حیزبی تردا، دابەش، بوون.

کۆتایی.

لەدۆزەخێکەوە بۆ دۆزەخێکی تر … سەدیق سەعید ڕواندزی

خوێندنەوەیەك بۆ ڕۆمانی پەیڤەکانی دیوار

ڕەهەندی سیاسی و شۆڕشگێڕی، پانتایەکی گەورەی لە ڕووداو وەك بنەمایەکی دەقی ڕۆمان لەئەدەبی کوردی گرتووە. بەو پێیەی ئێمە نەتەوەیەك بووینە بەردەوام لەژێر ستەم و چەوسانەوەی سیاسی دوژمنەکانمان ژیاوین. بۆیە ئەو واقیعە سیاسییە، ڕەنگدانەوەیەکی دیاری لەنێونووسینی دەقی ئەدەبی و بەتایبەتیش ڕۆماندا هەیە. ئاراستەکانی ڕۆمانی کوردی، هێندەی بەرەو واقیعن، کەمتر ڕەگەزی فەنتازیاو خەیاڵی تیادا بەرجەستەیە. بەدەربڕینێکی تر، بەشێکی زۆر لەڕۆمانە کوردییەکان، گوزارشت لەقۆناغێکی سیاسی و شۆڕشگێڕی کورد دەکەن.واتە ڕووداو لەو ڕۆمانانەدا، ڕووداوێکی واقیعیە، بەڵام بەدنیابینییەکی ئەدەبیانەوە گوزارشتی لێدەکرێت.

لێرەوە کاتێ هەندێك ڕۆمان دەخوێنینەوە، خوێنەر ئەو تێگەیشتنەی لادروست دەبێت، کەتیمەی ڕۆمانەکە ڕەنگە ڕووداوێکی واقیعی بێت. بگرە لەهەندێ کاتدا، ڕەنگە پاڵەوانی ڕووداوەکان، یان گێڕەرەوەی بەسەرهاتەکان، خودی ڕۆماننووس خۆی بێت. بەڵام بە شوناسێکی تر.کاتێ ڕۆمانی پەیڤەکانی دیواریش دەخوێنینەوە، بەرهەمان، ئەو ڕووداوانە

دەکەوین، کەڕەهەندێکی سیاسی و شۆڕشگێڕیان هەیە.ئەم ڕۆمانە، باس لەڕووداوێکی سیاسی دەکات کەتیایدا کۆمەڵە کەسێك ناچار دەبن سنووری دوو وڵات ببەزێنن، کە سەرانی پاڵەوانی ڕۆمانەکە یەکێکە لەوان.بەڵام دوای ئەوەی هەوڵی پەڕینەوە لە سنوورە تەلبەندکراوەکانی عێراق بەرەو ئێران دەدات، ئیدی پیاوانی ڕژێم دەگەنە سەری و دەستگیری دەکەن و لە خێزانەکەی جیا دەکەنەوە.

ئەم دەسپێکە درێژکراوەی ڕووداوەکەیە. چونکە دوای ئەوەی سەران و خێزانەکەی، لەگەڵ چەند کەسێکی دیکەدا دەپەڕنەوە، لەسنووردەستگیردەکرێن. کەواتە پێشتر دەبێ ئەم هەڵاتنەیان دەرەنجامی ڕووداوێکی دیکە بێت، بە بڕوای خۆشم وەك خوێنەرێك و ئەوەندەی لەناوەڕۆکی ڕووداوەکە گەیشتم، ڕەنگە ڕووداوەکە هەلومەرجی دوای تێکشکانی هێزەکانی پێشمەرگە بێت لە شاڵاوەکانی ئەنفال و پاشەکشەیان و چوونیان بۆ ئێران.

کەواتە پێشر ڕووداوەکە ڕوویداوە، ئەوەی ئێمە لە دەسپێکی ڕۆمانەکە دەیبینین، درێژە پێدانی گێڕانەوەی ڕووداوەکانە.ئیدی ئێمە لێرەوە بە ژیانی کەریم و ڕابردووی پاڵەوانەکە ئاشنا دەبین ودەگەڕێینەوە سەرەتای ڕووداوەکان.کارەکتەری سەرەکی ڕۆمانەکە، کەهەر خۆشی گێڕەوەی ڕووداوەکانە، ناوەڕاستەقینەکەی کەریمە، بەڵام نازناوەکەی سەرانە. سەران، یەکێکە لەگوندەکانی دۆڵی ئاکۆیان لەسنووری ڕواندزو کەوتۆتە نێوان چیاکانی کارۆخ و هەندرێن و بەبنارچیای هەندرێنەوە هەڵکەوتووە. سەران دوای ئەوەی لە گەڵ خێزانەکەی، هەروەها چەندین کەسی دیکەش بەیاساغی دەیەوێت لەخاکی عێراقەوە بچێتە ئێران و سنووردەبڕێت، لەسەروبەندی بڕینی ئەو سنوورە دەستکردە کەنەتەوەیەکی یەك زمان و یەك خاکی کردووە بەدوو، کە خۆشی دەڵێت نیوەم لەم سنوور بوو، نیوەکەی تریشم لەو سنوور، وەك ئاماژەیەك بۆ دابەشبوونی کوردستان لە نێوان ئێران و عێراقدا،سەران دەگیرێت و لەلایەن پیاوانی ڕژێمەوە دەستبەسەر دەکرێت و دەگوازرێتەوە زیندانێك و لە هاوسەرەکەی دادەبڕێت. ئەمە دەسپێکی ڕووداوەکانی ئەو ڕۆمانەیە. بەڵام دەسپێکی چیڕۆکەکە نییە. چونکە ڕۆمانووس لێرەوە ڕووداوەکان دەگێڕێتەوە.

واتە بەرلە گیرانی سەران، ئیچمە نازانین پێشتر چی بووە؟ بۆچی سنوور دەبڕێت؟ تاکو لە ناوەڕاستی ڕۆمانەکەو لە میانەی گەڕانەوە بۆ ڕابردوو، دەزانین کە سەران پێشمەرگەبووە، پێدەچێ لە هاوڕێیانی شیوعیش بووبێت.ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە لێرەوە دەست پێدەکەن. بەڵام ئەمە ڕووداوە سەرەکییەکە نییە، ڕۆمانووس لە پەراوێزی گێڕانەوەی

ئەو ڕووداوە، لەڕێگەی تەکنیکی فلاشباکەوە دەگەڕێتەوە ڕابردوو، ئەو کاتەی جارێکی دیکە بەمەبەستی چارەسەرکردنی نەخۆشییەکەی سەردانی ئێرانی کردووەو لە گەڵ هەڵمەتی هاوڕێی بەیەکەوە دەگیرێن. ئیدی گێڕانەوەکان لێرەوە دەست پێدەکەن.

دوای گرتنی، پیاوانی ڕژێم تۆمەتی ئەوەی دەدەنە پاڵ کە ئەو سیخوڕ بێت و بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشییەکەی سەردانی ئەوێی نەکردبێت. بۆیە بە کەلە پچە کراوی ڕاپێچی زیندانی دەکەن و لەزیندانی تاکەکەسییەوە بۆ زیندانی بە کۆمەڵ ئەم سەرو ئەوسەری پێدەکەن و لێکۆڵینەوەی لە گەڵدا دەکەن. سەران کە پاڵەوانی ڕۆمانەکەیە، لەزینداندا هەموو جۆرە ئازارو ئەشکەنجەیەك دەبینێت. هەموو جارێکیش داوای لێدەکەن کە دان بەوە دابنێت کەئەو بۆ کارێکی سیاسی هاتۆتە ئێران و ئەویش نکۆڵی لێدەکات. شوێن لەو ڕۆمانەدا دەکرێ بڵێین شوێنێکی جێگیرو داخراوە کەئەویش چوار دیواری زیندانە.

سەران بە جەستە لە زینداندایە، وەلێ بەروح، بەبیرەوەرییەکان، لەدەرەوەی زینداندایە. بۆیە بەردەوام دەگەڕێتەوە ژیانی ڕابردووی. ئەو گەڕانەوەیە، هەوڵێکە بۆ دەرچوون لەزیندان تەنها لە ئاستی روحی نەك جەستەیی. سەران دەگەڕێتەوە ڕۆژانی ڕابردوو، نێو ژیانی شاخ و پێشمەرگایەتی(هەروەك خۆشی دەڵێت من تەنها بە جەستە لەزیندان بووم، دەنا فرم بە سەر زیندانەوە نەبوو) دەگەڕێتەوە نێو یادگارییەکانی هاوڕێ تارا،زەمەنێك دەخولقێنێت، کە ئەو لەدەرەوەی زیندان بێت. وەلێ هەر کاتێك جیرەیەکی دەرگا، دەنگی پێی پاسەوانێك، هاواری زیندانییەك کەلەتاو ئازاردانی زایەلە دەداتەوە دێت، سەران زنجیرەی بیرەوەرییەکان دەپچڕێت ودێتەوە نێوچواردیواری زیندان. ڕۆمانووس لە ڕێگەی تەکنیکی مۆنتاژی سینەماییەوە،لێکێیشنی ڕووداوەکان بەیەکەوە گرێدەدات. زەمەنکان تێکهەڵکێش دەکات. لەنێوان ڕابردوو، ئیستادا، خەیاڵەکانی هەرچوار دیواری زیندان تەیدەکەن. ئەم دەرچوونە وەهمییە لەزیندان، هەوڵێکە بۆ ئاسوودەبوونی ڕوحی و لەبیرکردنی ئازارەکانی.

ڕەنگە سەرەکیترین کردار لەزینداندا کەزیندانیکراو بیکات، دەرچوون بێت لەزیندان.ئەگەر ئەودەرچوونە ڕوحییە نەبێت، تەنهاییەکانی زیندان هەرلە سەرەتاکی زیندانیکردنەوە مرۆڤەکان دەکوژن. وەلێ ئەوە جەستەیە زیندانییە نەك ڕوح. سەران لەنێوان هەر دیمەن و کەرستەو ئەدگارێکی نێوزینداندا، دیمەن و ئەدگارەکانی ڕابردووی دێنێتەوە بەرچاو. هەر لەکەرستەو پێداویستییە بۆ نرخەکانی زیندانەوە، تا کو ڕایەخ و شوێن و جێگەودانیشتن وهەموو جۆرە

کردارێك. ئەوەی لە پشت ئەو بەراورد کردنەیە، لەڕاستیدا ئازادییەکەیە. سەران بۆیە بەراوردی دیمەنەکانی زیندان بە دیمەنەکانی دەرەوە دەکات،تاکو ئازادی وەك پێدراوێکی بەنرخ و هەرە پیرۆزی مرۆڤ پیشان بدات. مرۆڤ ئەگەر هەموو شتێکیشی هەبوولە ژیان، کەئازادنەبوو، ئەوا ژیان هیچ مانایەکی نییە.

ژیان ئەوکاتە بەهای هەیە کەمرۆڤ ئازاد بێت لەهەڵبژاردنی.ژیانێك مرۆڤ خۆی هەڵیبژێرێت. سەران هەمیشە لە خەیاڵی ئەوەدایە چۆن زیندان جێبهێڵێت، کاتێکیش ڕووبەڕووی هەرشتێك دەبێتەوە لەزیندان، ئەوا یەکڕاست خەیاڵی زیندان جێدەهێڵێت وئەو ژوورە بە شوێن و جێگەیەکی دیکە دەگۆڕێت. سەران کاتێ عەلی ڕەزا لە زیندان دەناسێت و شیعری بۆدەخوێنێتەوە، ئەوا ئەویش هەمان ئەودنیایەی بیردێتەوە کەلە شاخ شیعری بۆ سەران دەخوێندەوە. شیعرەکانی ئەویش بۆ کەسێك بوون کەلەژیاندا ماوە، بۆدنیا.یاخود دەبینین کاتێ پەتووێك بەسەران دەدەن بۆئەوەی شەو لەسەرمای زستانی نێو زیندان بیپارێزێت، ئەویەکڕاست ئەو پەتووەی دێتەوە بیرکەلە شاخ و لەبارەگادا، پێی دەنووست.هەروەك خۆشی دەڵێت:_(ئەو بەتانیەی ئێستا لەزیندان لەتەنیشتم داندراوە لەهەمان ئەو بەتانیە دەکات کەلەبارەگاکەمان سەگ و پشیلە یاریان پێدەکرد). لێرەوە دەبینین لەبەرامبەر هەردیمەنێکی نێوزینداندا، سەران یادەوەریی و دیمەنێکی دەرەوەی زیندان دێنێتەوە بەرچاوی.

سەران لێرەدا کارەکتەرێکە کەنیوەی لەزیندانەو نیوەکەی تری لەدەرەوەی زیندان، جەستەی لە زیندانە ڕوحی لە دەرەوە ئێستای لەزیندانە، ڕابردووی لە دەرەوەی زیندان. بەم جۆرە سەران لەم بارودۆخەدا دەمێنێتەوە، تاکو ڕۆژێکیان کارگێڕی زیندان لە لیستی ناوی زیندانیانی تر ناوی دەخوێننەوە.ئەویش واهەست دەکات ئیدی ئەوئازاد دەبێت،بەڵام ئەم ئاگادارکردنەوەی بۆ ئەوەیە کەدیسان دەیبەنەوە زیندانێکی دیکەو دەرگا ئاسنینەکەی لەسەردادەخەن. بەم جۆرەش کۆتایی بە ڕۆمانی پەیقەکانی دیوار دێتن نەك ڕووداوەکە. ئەم ڕۆمانە کۆتاییەکی کراوەی هەیە، واتە ڕووداوەکە کۆتایی نەهاتووە، بەڵکو خودی گێڕانەوەی ڕووداوەکە لەگەڵ کۆتایی هاتنی ڕۆمانەکە دەوەستێت. بەمەش ڕۆمانووس دەتوانێت، لە ڕۆمانێکی دیکەدا، دواچارەنووسی سەران دیاری بکات.

کە ئاخو دواتر چی لێدێت. ئازاد دەکرێت؟ یاخود هەر لە زیندان دەمێنێتەوە.ئەم تەکنیکە لە کۆتایی پێهێنانی ڕووداوەکان، هەمیشە هزری خوێنەرلەچاوەڕوانیدا دەهێڵنەوە. دیارە ئەمەش سیحرێکی دیکەی

نووسینی ڕۆمانە، کە بەشێك لە ڕۆماننووسانی ئێمە نایانەوێت خاڵێکی کۆتایی بۆ ڕووداوەکان دابنێن، بەڵکو هزری خوێنەر لەپرسیارو چاوەڕوانیدا دەهێڵنەوە. دواجار دەمەوێ ئاماژە بەوەبدەم کەنووسینەکانی کاروان عەبدوڵڵا بۆ من مایەی بینینێکی دیکەن، جیا لەخوێنەرانی تر. چونکە گەلێك جارچەند فیگەرێك لە ڕۆمانەکانیدا دەکەونە بەرچاو کەتەنها پەیوەستن بەشاری ڕواندز.هەروەك لەو ڕۆمانەشدا باسی(خەرەندو سەران و پردی حافیز دەکات)…

سەدیق سەعید ڕواندزی

*پەراوێز/ پەیڤەکانی دیوار/ ڕۆمان/ نووسینی/ کاروان عەبدوڵڵا/ بڵاوکراوەی دەزگای موکریان 2013…

ئەبو زەبی؛ لەبوخچەی دایکە شاربانووە مەککەیە … بۆتان لەتیف عەبدولقادر

(خوێندنەوەیەک بۆ ڕۆمانی لەمەککە)

ڕۆمان؛ وەک ژانرێکی ئەدەبی هەموو جارێ بوخچەی نوسەرەکەیەتی، بەواتایەکی دیکە؛ ڕۆمانوس سەرلەنوێ ژیان وەرێ دەخاتەوە، کەرستەکانیشی دووبارە بەدەگێڕێتەوە، وەک ئەوەی بەتەما نەبی کە بمرێت. ئیدی ڕۆمان؛ جیهانێکی ئاڵۆزەو تەونی جاڵجاڵۆکەیە.

ئەوەی دەمەوێت قسەی لەسەر بکەم؛ ڕۆمانی "لەمەککە"ی قادر عەبدوڵڵایە، کە شەفیقی حاجی خدر لەهۆڵەندیەوە کردوویەتی بەکوردی، پێم خۆش بوو منیش لێرەوە؛ تەوافێکی بەدەوری مەککەیدا بکەم.
ئەم ڕۆمانە؛ گێڕانەوەی بەسەرهات ویادگاریەکی ڕۆمانوس خۆیەتی، هەروەک وەک کەسی سەرەکیش ڕۆڵی وەرگرتووەو، هەر خۆیشی هەموو کەسایەتیەکانی دیکە پێشکەش دەکات، هەموو ئەو شتانەش لەپێناو دایکی دەکات، ناوەرۆکی ڕۆمانەکە، یاداشتکردنی دیدارێگەشتی نێوان

دایکە شاربانوو قادر عەبدوڵڵایە، کە وەک گرێی سەرەکی ڕۆمانەکەیە، ڕۆماننوس نازانێت چۆن جارێکی دیکە بەدیداری دایکی شاد بێتەوە!؟.. چونکە گەڕانەوەی بۆ ئێران ڕێگەپێدراو نییەو ناتوانێت بگەڕێتەوە، هەتا دواتر ئەو بیرەی لەدەت کە بچێتە ئەبوزەبی، هەڵبژاردنی ئەم جێگایەشی بەڕاوێژو گفتوگۆ دەبێت لەگەڵ خێزانی، ئەمەش لەبەر دوو هۆکار؛ یەکەم: دایکی پیرو کەنەفت بووەو توانای بڕێنی ڕێگای دووری نییە هەتا بچێتە ئەمستردام، دووەم: دایکی زۆر ئارەزووی ئەوەی کردووە ڕۆژێ بێت بچێتە مەککەو زیارەتی کەعبەی پیرۆزو مزگەوتی پێغەمبەر"د.خ" بکات، ئەمەی چەندین جار لەگەڵ کوڕەکەی باسکردووە، ئیدی ئەمە دەبێتە دەرفەتێک بۆ کوڕەکەی، کە بێتە ئەبوزەبی ودایکی ببینێت وپاشان گەشتێکی مزگەوتی گەورەو بەناوبانگەکەی شێخ زایدیشی پێ بکات، وا ڕێک دەکەوێت؛ هاوکات لەگەڵ دیداری نێوان خۆی ودایکی لەئەبوزەبی؛ ساڵیادی کۆچی دوایی شێخ زاید یش دەبێت، بەمەش خەڵکێکی زۆری گەشتیارو شوێنکەوتووی شێخ دەچنە مزگەوت، لەهەمان کات ڕۆژی هەینیشە.

قادر عەبدوڵڵاش ئەمە بەدەرفەت ئەزانێت لەگەڵ دایکی وخێزانی وخوشکەکەی(مەحبوبە)؛ دەچنە سەردانی مزگەوتی شێخ زاید، ئاپۆرای خەڵک بەجلی سپی و، ئەو خەیاڵەی پێشتری دایکی کەلەهوتێل لەپەنجەرە دەیڕوانییە بیابان و وێنای هاتنە مەککەی لەلا دروست کردبوو؛ پشتڕاست دەکاتەوە. بۆیە داوا لەخێزانی وخوشکی دەکات کە بەپێی هەستی دایکیان بجوڵێنەوەو بێزاری نەکەن؛ بەوەی پێی بڵێن ئێرە ئەبوزەبیە مەککە نییە.. چونکە دایکیان توشی نەخۆشی لەبیرچوونەوەو خەڵفان هاتبوو، دواجار جلی چوونە ژوورەوەی مزگەوتی شێخ زاید ئەبێتە ئیحرامی حەج بۆ دایکی و، مەزاری شێخیش وەستگەی تەوافی دایکە شاربانوو، ئیدی لەخەیاڵ وبوخچەی دایکە شاربانوودا؛ ئەبوزەبی مەککەیە. هەتا ئێرە؛ ژماردنی گوێز بوو لەبوخچەی دایکە شاربانووە، واتا ئەمە لایەنە دیارەکەی واتای ڕۆمانەکەیە، بەگوزارشتێکی دیکە؛ ئەمە تەوافی یەکەم بوو لەمەککە!..

هەرچی تەوافی دووەمە؛ هی قادر عەبدوڵڵایە؛ ئەویش بەدەوری ئەو مێژووە دوورو درێژەی نێوان فارس وعەرەب، لەوەی کە؛ لەماوەی ١٤٠٠ ساڵی ڕابردوودا بەهۆی مێژووێکی ساختەو هەستی ئایینی ولەتبەرزی وباڵادەستی فارسەکانی سەردەمی دێرین؛هەستێکی وایان لەلا دروست بووە کەمەککە بەماڵی خوا بزانن، نەک بەهی سعودیەکان!.. وەک ئەوەی کوچک گەرمتر بی لەئاگردانە!.. لەلایەکی دیکە؛ ئەم ڕۆمانە وێنای پاشخانی بیرو باوەڕی نوسەریش نیشان ئەدات، کەبڕوای بەم پرسە

لەنگە، یاخود نیە، پێی وایە ئەوان فەومانیان بەسەر مەککەو بیرو باوەڕەکەی نیە. بەڵکو بەو هەیەوە؛ عەرەبەکان توانیویانە هەتا ئێستاشی لەگەڵ بێت؛ میللەتی فارس بگەوجێنن، هەروەک ئەوەی لەیەک کاتدا؛ ئەم ڕۆمانە بەریەککەوتن وململانێ وهەوڵی سەردەستەبوونی نێوان دوو شارستانیەتیش نمایش ئەکات، ئەویش شارستانیەتی فارس وشارستانیەتی عەرەب بن، ململانێی نێوان فارس وعەرەب؛ زۆر دوورو درێژە، هەتا ئێستاش بەردەوامە!.. ئەمە بێجگە لەوەی؛ کەئەبوزەبیش جۆرە مەککەیەکە!.. واتا کەش وهەوای مزگەوتەکەی شێخ زاید وەکو کەش وهەوای مزگەوتی مەککەیە!.. چ لەڕووی پەیکەری مزگەوتەکە؛ کەزۆر گەورەیەو بەگرانترین کاشی ومەڕمەڕ ڕازاوەتەوەو ئاوزێڕە، چ لەڕووی ئەو سروتە واتایی وئاینیانەی تێیدا ئەنجام دەدرێن، هەروەها ئەمەش پیشاندەدات کەشێخ زاید کەسێکی چەند باش بووە بۆ وڵاتی خۆی و، ئەو بیابانە وشک وگەرم وبرینگەی چۆن کردەتە شارێکی شاهانەیی وجوان وسەرنجڕاکێش وگەشتیاری، چ جۆرە پێشکەوتنێکی بەخۆوە بینیوە. هەروەک بەریەککەوتنی هەردوو ڕێبازی سوننەو شیعەش پیشان دەدات. دەکرێت بڵێین ڕۆمانەکانی قادر عەبدوڵڵا ڕەشنوسی دەستوری ململانێی نێوان دین ودونیاو هەروەها هی سوننەو شیعە، عەرەب وفارس.

بەگشتی ڕۆمانی لەمەککە؛ ڕۆمانێکی خۆش وبەتام وچێژە، وەلێ زیاتر لەیاداشتی گەشتیارێک "گەشتنامەیەک" ئەچێت، بەزمانێکی سادەو ڕەوان نوسراوە. گرێی گێڕانەوەی زۆر بەهێز نیە، هەتا وەکو ڕۆمان بیناسێنێت. هەرچی زمانی وەرگێڕانە؛ بەگشتی زمانێکی جوانەو ڕێکە، ئەمن لەگەڵ کوردیەکەمە، چونکە ڕۆمانەکەم بەزمانی دایکی نەخوێندەتەوە، بۆیە وەکو بەراورد ئەم قسەیە ناکەم، ئەگەر تێبینیش لەسەر هەندێ ڕستەو دەستەواژە هەبن؛ بەڵام بەگشتی بەزمانێکی کوردی جوان نوسراوەتەوە، ئەمەش بۆ لێهاتویی وشارەزایی وەرگێڕ دەگەڕێتەوە، کە وەک وەرگێڕێك خزمەتی باشی بەپەرتووکخانەی کوردی کردووە. بەڕستەی کۆتایی ڕۆمانەکە؛ قسەکانم لەسەر ڕۆمانەکە تەواو دەکەم، (ئیدی هەموو شتێك گەیشتە کۆتاییەکەی خۆی، مەودای دەریاش کەلەنێوان من ونیشتیمان بوو؛ کۆتایی هات). دیارە لەدوورەوە بەنیشتیمان شاد بێتەوەو لەم بەر دەریاوە لە ئەوبەر دەریا"خاکی وڵات" تێر تێر تەماشای وڵاتی کردووە، دواتریش بەمەلەوانی لەنێو دەریاکەدا؛ گەیشتەتە خاکی نیشتیمان ودزە ماچی نەتەوەیی، وبە دواجاریش هەر هەندەرانە نیشتیمانی..

بۆتان لەتیف عەبدولقادر

٢٠١٩-٢-٦ هەولێر

شیمیـا یبوارانوو هەڵەبجەی و وەرپەرسی وڵاتە زلهێزە جیهانیەکا ...

بێگومان کۆمەڵکوشی هەڵەبجەی گەورەترین و بێ بەزەیانەترین کۆمەڵکوشی بە چەکی شیمیایی بێ جە ئاستوو دنیاینە دماو شەڕی دووهەمی جیهانی. جە گەرماگەرروو ئا شەڕینە جە ئەردووگا خەفناکەکاو ڕژیموو نازیەکاو ئاڵمانی بە تایبەت جە ئەردووگا مەرگبارەکاو ئاوشویتسی(Auschwitz) هەر جارێ بە هەزاران ژنی و زاڕۆ و پیرێ و جوانێ بە گازێ کوشندە جەراجەرە جە ماوەوە فرە کورتەنە خنیکیەنە و سوچیەنە. شێوەو ئی کارەساتە مەژوویە ڕۆ 16.03.1988 جە گەرماگەرموو شەڕوو ئێراق و ئێرانی ئی جارە جە هەڵەبجەنە دوبارە بیوە و دیسان گازێ کوشندەکاو ئاڵمانی بە دەسوو ڕژیموو بەعسی فاشیستی بە یەکجار و جە ماوەو فرە کورتەنە 5000 ژنی و زاڕۆڵە و پیرو جوانێ هەڵەبجەیشا خنیکنای و کوشتێ.

فرە کەسێ پسپۆڕێ و شارەزاێ ویەروو دادوەری ئی کۆمەڵکوشیە بە ژێنۆساید منیارە. هەر پاجورە کە کۆمەڵکوشی جوولەکەکا بە دەسوو ئاڵمانی نازی بە پاو پیمانەو نەتەوە یەگێرتەکا بە ژێنۆساید ئەشناسیا، بە پاو ئا پیمانەیە کارەساتوو هەڵەبجەیچ مشۆ بە ژێنۆساید بشناسیۆ، چوونکە یەشیە فرە چی دوە کارەساتەنە گنا وەرچەم. ژێنۆساید گەورەترین و دڕندانەترین تاوانەنە کە وەراوەروو کۆمەڵگاو مرۆڤایەتینە کریاێنە و کریێ.(من جە دەرفەتەو تەرەنە بە تەرووتەسەلی چی بارەوە بابەتەو وزوو وەروو دەسوو شمەی وانەری ئازیزی)
هەڵپەرستی و چەمپۆشی ڕێکوزیاو نەتەوە یەگێرتەکا UN))
کارەساتوو هەڵەبجەی وەرچەماو کۆمەڵگاو مرۆڤایەتی و زلهێزە جیهانیەکانە قەمیا و بێ گومان بە بێ هامکاری ئا زلهێزا، بە تایبەت ئاڵمان و ئەمریکا و شۆرەوی(سوڤیەت) و جارانی، پا ئاسانیە نەلە

وەرەو. ڕژیمێ فاشیستەکەو سەدامی ملهوڕی وەڵتەر چەکی شیمیایش هەم جە کوردستانەنە و هەم جە شەڕوو ئێراق و ئێرانینە بەکارئاردەبێ. ئینەیچە پەی ڕێکوزیاو نەتەوە یەگرتەکا((UN ی ئاشکرا بێ.(UN) چەروو گوشاروو وەروەای گردی جەهانینە دمامتەر جە گەڵاڵەنامەکاو 612 و 620 و شەڕوو کەنداوینە بەکارئاردەی ئی چەکیشە سەرکەنە کەرد، بەڵام نامێ ئێراقیش پیسەو بەکارئاوەروو ئی چەکیە نەبەردە.

چانەیە شورەیتەر عانیە کە سەدام جە ساڵەو 1987ی بە ئاشکرا و جە چن مەحاڵێ کوردستانینە چەکی شیمیاییش بەکار ئارد، UN)) هیچ دژکردەوەوەش نەرمانا و ئینەیچە هاندەرەو بە پەی سەدامی تا بە بە کەشە بەردەوام بە سەروو بەکارئاردەی ئی چەکیە جە کوردستانەنە. دماو شیمیابارانوو هەڵەبجەی و شاڵاوەکاو ئەنفالیچ نە ڕێکوزیاو نەتەوە یەگرتەکا((UN و نە زلهێزەکا بە ئاشکرا ئا جەنایەتەشا سەرکەنە نەکرد و ئەگەر چەلاوچەولایچەو بە ناڕەسمی باسەوەش سەرەو کریابێ، هیچ گیروگرفتەوەش پەی سەدامی نەنیانەو. ئی کردەوە نامرۆڤیانە جە گلەرەوبیەی کۆمیسیۆنوو مافوو مرۆڤی سەر بە UN))ی جە ئەوەڵوەهاروو ساڵەو 1989ی ئاشکراتەر بی و یاوا چەپەپەو شوورەیی وەش. باسی سەرەکی ئی گلەرەوبیەیە پاشەلکاری مافوو مرۆڤی و بەکارئاردەی چەکی شیمیایی جە ئێراقەنە بێ. چا گلەرەوبیەینە وەڵاتە عەرەبیەکا و وەڵاتە سوسیالیستەکاو ئا سەردەمیە و وەڵاتە وەرنیشتەیەکا بە فرەیی دەنگی ئا باسەشا بەئاکام کەرد و تەنانەت ناستشا کە گەڵاڵەنامەو سەرکەنەکەردەی ڕژیمە تاوانبارەکەو سەدامی پەسەنەکریە. هەر چی پەوەنەینە جە گلەرەوبیەی ڕێکوزیاو (Genfer Protokoll)ی کە جە مانگەو مارسوو ئا ساڵیە(1989) جە پاریسەنە لواەاوە، بە هیچ شێوازەو نامە بەکارئاردەی چەکی شیمیای جە ئێراقەنە نەبریا. (ڕێکوزیاو Genfer Protokoll ڕێکوزیایەو گەردوونین پەی چەمداریکەردەی و قەدەغەکەردەی گردجەرە چەکی شیمیای و بیەلۆژی. ئی ڕێکوزیا جە ساڵەو 1925نە، جە شاروو ژنێوو سویسینە مەرزیانەرە).

دەوروو زلهێزەکا پەی بەرهەمئاردەی چەکی شیمیایی ئێراقی :

ئاڵمان، ئەمریکا، بەریتانیا، هولەند، فەرانسە، شەرەوی جارانی و.... دەورەو سەرەکیشا بیەن جە یاردیدای ئێراقی پەی بەرهەمئاردەی چەکی شیمیایی، چ بە کەرەسەی خام و چ بە یاونای زانایی تەکنیکی بە ڕژیموو بەعسی. ڕێکوزیاو (Medico International)ی جە گۆڤاروو (Kurdistan Aktuell) ی ساڵەو 1998ی نامە 56 هەرمانگای بەرهەمئاوەرە(شەریکە) ش وەڵا کەردەوە کە بە ساڵان و بە چەووپەی

یاردیدەرێ ڕژیموو سەدامی بیەنە پەی بەهەمئاردەی چەکی شیمیایی.

وەختوو وەش ساڵەو 2002 ڕژیموو بەعسی کە ئەرکدار کریا بێ بە هەمکاری UN)) ی پەی ئاشکرا کەردەی چەکە کوشەندەکاش، جە ڕاپەرتەوەنە پەی ئەنجومەنوو ئاسایشی نامێ زیاتەر جە 80 هەرمانگای بەرهەمئاوەرە، کۆمەڵەو تاقیگەی پێیجەریکەرێ دەوڵەتیێ و کەرتوو تایبەتی و چنها کەسایەتیێ ئاڵمانیەش ئاشکرا کەردێ، کە هەر جە ساڵەو 1975 یەو بەردەوام کەرەسە پێیوازێ تەکنیکیێ و کەرەسەی خام و زانایی تەکنیکشا دان بە ڕژیمو ئێراقی پەی بەرهەمئاردەی چەکی کۆمەڵکوشی شیمیایی و بیۆلۆژی و ئەتۆمی. چا ڕاپەرتەنە ئاشکرا کریا بێ کە کیاستەی ئا گردوو کەرەسە جەراوجەرا بێ ئاگاداری وەرپەرسە پایەبەرزێ دەوڵەتوو ئاڵمانی، بە تایبەت وەزارەتوو کاروبارو بەری بیەن و کیانیان و بە یاگێچ یاوان.

گردوو ئا هەرمانگێ بەرهەمئاوەرە (شەریکە) ئاڵمانیا وکەسایەتیەکا دیارەنە و پەی گردی ئەشناسیاێنە. بە پاو ئا زانیاریێ باوەڕ پەنەکریا کە چاپەمەنیێ ئاڵمانیەکا وەڵاشا کەردەو، نزیکەو 70% و ئا گازێ ژاراوی و کوشەنداو ئێراقیە بە یارمەتی هەرمانگێ ئاڵمانیەکا بەرهەم ئامەنە.(Süddeutsche Zeitung 26.11.1997) . جە مانگەو ئووتی 1990ی 7 کەسە جە کاربەدەساو بەڵەو چا شەریکا (Preussag, W.E.T., Karl Kolb, Planet, Thyssen, Rheinstahl, Rhein-Bayern, و....جە شارەکاو Hannover و Dreieich و Hamburg نە قۆڵبەسە کریای. دوە چا وەرپەرسا کارمەنەڵ (BND، ڕێکوزیاو سەخوەی بەروو ئاڵمانی) بەنە Süddeutsche Zeitung (29.08.1990). بەشەو فرەو ئا کاربەدەسا بە بە سزا و چن کەسەچشا بە سزایوە فرە سووکە جە دادگانە زیایرێ.
30%و ئا گازێ کوشەندا و کەرەسەکا تەری،جە وڵاتەکا تەریوە،کە نامەشا سەرتەرەو ئامایەنە، دریابەنە بە ڕژیموو سەدامی ملهۆڕی.

دەوروو کیاوسوورێ کوردیەکا

هەرپاسە کە وەڵتەر ئیشارەم پەنە کەرد،ڕژیمو بەعسی وەڵتەر جە شەڕوو ئێراق و ئێرانینە و هەر پاسە جە ساڵەو 1987یەنە جە چن مەحاڵەتەری کوردستانیەنە چەکی شیمیایش بەکار ئاردە بێ. ئینەیچە هەم پەی ئێرانی، هەم پەی هێزێ کوردیەکا و هەم پەی زلهێزێ جەهانیەکایچ دیار و ئاشکرا بێ کە بە بێدەنگی ویاراشا. ئانەیچە کە زلهێزەکا وەراوەروو ئی تاوانکاریاوە بێدەنگیشا هەرچنیە بێ، پەی ویروەاو گردی جەهانی و کوردی و بە تایبەت پەی هێزێ کوردیەکا دیار

و ئاشکرا ب□. ه□ر ئی ب□د□نگی□ هاند□ر□و ب□ پ□ی س□دامی ک□ دیسان ئی چ□کی□ ب□کار بار□و□ و ج□ هیچ ک□سوو لای□ن□و ن□س□□م□و□. س□ر□□او ئان□ی□ ب□ش□و ج□ ه□ز□ کوردیکا و□شا ک□رد ب□ ب□ش□و ج□ ج□نگوو دو□ داگیرک□ر□ کوردستانی و بی□ ب□ ک□اوسوور□ سپاو پاسداراو ئ□رانی و ک□وت□ و□□□شا و ئارد□شا تا د□□ شاروو ه□□□بج□ی.

ب□ش□و چا ک□اوسوورا ت□نان□ت ج□عانوو شیمیایوارانەک□ین□ ب□ گردج□ر□ چ□ک□و و□رگیریشا ک□رد ج□ ژ□نووزا□وی ب□ تاوان و ب□ پ□ناو ه□□□بج□ی و ناستشا چا کار□سات□ن□ □زگار□ با و و□شا یاونا یاگی□ ئ□من□.
□اس□ن ک□ تاوانباری س□ر□کی □ژیم□ فاشیست□ک□و س□دامین ودماتی□ریچ ئا و□□اتان□ ک□ یاردید□رش بی□ن□. ب□□ام ب□ یاگ□ و□ش ک□ماروو ئیسلامی ئ□رانی و ک□اوسوور□کایچ تاوانبار□ن□. چوون ئا□□ زان□ن□ ک□ س□دام ئی چ□ک□ کوش□ند□ش□ ب□کار ئارد□ن و ب□ ب□ هیچ گومان□و دیسان ب□کارش مار□و□. ئا□□شایچ ناو□رپ□رسان□ ز□مین□شا پ□ی ئ□نجامدای ئا تاوان□ ئاماد□ ک□رد.

ج□ ب□□□و□ و□□□اتی ئوروپاین□،ج□ ب□شوو ئاماولواین□،س□زای□و□ یاسای□ ه□ن□ ب□ نام□”س□زاو و□پار□زنای ج□ یاردیدای”. ئین□ پا ماناین□ ک□ ئ□گ□ر ش□فیر□و ب□ ماشین ب□□ ئ□و ک□س□و زام□ارش ک□ر□ و ن□مرد□ و ب□□. لای□نی ی□ر□میچ ک□ ب□ ئاگان ج□ □و□داک□ی، ب□□ام لاش□ن□ وی□ر□ و ک□س□ زام□ار□ک□ی وین□. ئ□گ□ر ن□و□ز□ر□ و یاردی زام□ار□ک□ی ن□□□، پ□ی نمون□ی ت□ل□فون ن□ک□ر□ پ□ی پولیسی و پ□ی دوکتوری،ئا□یچ ب□ تاوان□و و□پار□زنای ج□ یاردیدای و و□رگ□ری ن□ک□رد□ی ج□ ئ□□ش و ئازارو فر□ت□رووزام□ار□ک□ی دری□ ب□ دادگای و س□زا دری□.
جا س□روو بن□ماو ئی ج□ر□ یاسایا و ب□ تایب□ت بن□ماو یاساو و□رگ□ری و س□زادای بک□راو ک□م□□کوشی و ژن□سایدی مش□ س□زاو ک□ماری ئیسلامی ئ□رانی پ□س□و ز□مین□ و□شک□ری و ک□اوسور□ کوردی□کا پ□س□و چ□مساقی ج□ ک□م□□کوشی ه□□□بج□ین□ ج□ دادگای□ ب□□ای□ن□ و تایب□ت ب□ تاوانکاری ک□م□□کوشی یان ژ□ن□سایدی چ□ش□ ب□؟

موختار ک□ریمی، ئا□مان

ڕەهەندی ئیستێتیکا لە نمایشی (کەسێك.. هەردێت) ... ن/ کامەران حاجی ئەلیاس

لە چوارچێوەی پێنجەمین فیستڤاڵی نێودەوڵەتی هەولێر بۆ شانۆ، تیپی هونەریی ڕۆژ شانۆگەری (کەسێك.. هەردێت) لە نووسینی (یۆن فۆستە) دەرهێنانی (مەهدی حەسن) ،نمایش کرا.
هەڵبژاردنی دەق بۆ هەر دەرهێنەرێك کارێکی ئاسان نییە بگرە یەکێکە دەبێت لە فاکتەرەکانی سەرکەوتنی پرۆسەی نمایشەکە پاشان هەڵبژردنی ئەکتەران بۆ ڕۆڵ بینین دێت.. هونەرمەند (مەهدی حەسن) دەقێکی شانۆیی هەڵبژاردبوو بەناوی (کەسێك هەردێت) لە نووسینی نووسەری نەرویجی(یۆن فۆستە) ئەم نووسەر زۆربەی دەقەکانی لە پێناو مرۆڤایەتیین بۆنموونە لەم دەقە شانۆییەدا بیرۆکەکەی تایبەت نەبوو بە شوێنکی دیارکراو یان نەتەوەیەك یاخود بە زەمەن و کاتێکی دیارکراو دەقی (کەسێك.. هەردێت) گوزراشت لە بارودۆخی کۆمەڵایەتی ،سیاسی ، ئابووری.. ئێستای کوردستان دەکات.. گومان ، ترس ، دڵەڕاوکێ چەمکی سەرەکی ئەم شانۆگەرییەن لەنێوان ژن و مێردێك (ئەوی نێر و ئەوی مێ). هەرلەسەرەتای نمایشەکە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە هەردووکیان بە گومانن بۆیە بەدوای شوێنێك یان ماڵێك دەگەڕێن دووربێت لە هەموو شتێك بەتایبەتی لە مرۆڤەکان دوور بن گومانەکە سەرەتا لای ئافرەتەکە دوایی بەهاتنی کەسی سێیەم (پیاوەکە) ئەو کەسەی خانووەکەی پێفرۆشتوون گومانەکەلەلای پیاوەکە زیاتر دەبێت تاکۆتایی شانۆگەرییەکەش گومان لەلای هەردووکیان بەردەوامە لەوکاتەی ئەوان بەدوایی ماڵێك دەگەڕێن بۆ ئەوەی بە هێمنی و ئارامی تیابژین هەر بۆیە ماڵێکی کۆن دەدۆزنەوە سەرەتا زۆر دڵخۆش دەبن بەڵام بەهاتنی کەسی سێیەم ژیانیان زۆر ناجێگیر و گوماناویتر دەبێت.

لێرەدا دەرهێنەر مەهدی حەسن لە هەڵبژاردنی دەق زۆر سەرکەوتوو بوو بەجۆرێك توانی خوێندنەوەی تایبەتی خۆی بۆدەقی نووسەر بکات و دەقێکی نمایش ئامادە بکات کە دەست و پەنجەی خۆی و دیدگای وەکو دەرهێنەرێك لەسەر دەقەکە زۆر بەروونی بونیاد بنێت چونکە ئەگەر دەرهێنەر نەتوانێ مانا و ئاماژە شاراوەکانی دەقەکە بدۆزێتەوە تەنیا هەمان وشەو دەقەکە وەکو خۆی ئەکتەرەکان بەرجەستە بکەن لەو کاتەدا هیچ گومانی تێدانیە کە دەرهێنەر لە چەمکی دەقەکە

نەگیشتووە،مەهدی حەسن دەقێکی نمایشی وای بۆ ئێمەمان ئامادەکردبوو کە بینەر بە چێژ وە تێڕامانی بۆ روداو دیالۆگەکانی ئەکتەرەکان دەکرد،چونکە دەرهێنەر زۆر زیرکانە بەچاوی دەرهێنان نەك بە چاوی خوێندنەوەی ئاسایی کاری لەسەر دەقەکە کردبوو لەهەمووی گرنگتر بینەران چەندین خوێندنەوەیان بۆنمایشەکە کرد ئەوەش یەکێك بووە لە ئامانجەکانی دەرهێنەر ، بۆ ئەوەی بینەر و پسپۆرانی شانۆ لێکدانەوەی جیا جیای خۆیان هەبێت لەسەر نمایشەکە ، هەموو ئەو بۆچوون خوێندنەوانەش لەسەر نمایشەکە لەلای دەرهێنەر مایەی قبوڵکردن بوو.

ئەگەر سەیری ئەو نمایشەو نمایشەکانی تری دەهێنەر مەهدی حەسن وەکو شانۆیی (ئەوەی رویدا هەرچی بێت گرنگە) و (بەتوڕەیی ئاوەر لەرابردووە بدەوە) بکەین هەست دەکەین نیمچە ستایل و شێوازی کارکردن تایبەت بە خۆی دیار دەکات بەتایبەتی لەرووی کار کردن لەسەر گۆڕینی "شوێن" چونکە ئەو هەردەم هەوڵی ئەوەی داوە لە دەقی نووسەرەکان شوێنەکان تێکبشکێنێ،تا رادەیەکیش بە زەمەنی دەقی نووسەریش پابەند نەبووە بۆ ئەوەی لە کرداری دەرهێنان لە چوارچێوەیەکی داخراو نەبێت بەڵکو رەهاو ئازاد بێت لەم کارە و لە دوو کاری رابردووشی مەهدی حەسن شوێن دەکات بە دارستان یان بیابان وەکو گوزرشتێك کەمرۆڤ هەردەم لە بیابان یان لە دارستان خۆی وون دەکات بۆنموونە لەم شانۆگەرییەدا لە دەقی نووسەر شوێن ماڵێکە بەڵام دەرهێنەر کردوویەتی بە دارستان و تەنیا دارێکی وشکی بێ گەڵا لە ناوەڕاستی شانۆیە کەدەبێتە خەونی ئەو ژن و مێردە بۆ ئەوەی ماڵێك دروست بکەن کەدەکرێت دارەکە ببڕنەوە بکەنە ماڵێك بۆ خۆیان چونکە سەرەتای دروستکرنی خانوو لە دار بووە لەگەڵ بوونی کۆمەڵی گەڵای وەرین کە پانتای تەختەی داپۆشییەوە ئەگەرچی هەرلەسەرەتاوە هیچ هیوایەك نییە بەڵام ئەوان (ژن و مێردە) بە ئۆمێدەوە بۆ گەڵا وەرینەکان دەچن لەهەمان کاتدا لەسەرەتای نمایشەکەپایسکلێك هەیە لەژێر کۆنترۆڵی (ژن و مێردە)کەیە چەند جارێك هەردووکیان بەیەکەوە بە پایسکلەکە دەخوولێنەوە کەهێمای بەردەوام بوونی ژیان و هێمای زەمەن و رۆیشتنش دێت لە کۆتایی نمایشەکەشدا پایسکلەکە لەلایەن کەسی سێیەم لێدەخوڕێت کە کەسێکی گوماناوی و نەرێنیە ئامانجی ئەوەیە کە ژیانی ئەو دوو کەسە پێ بکات لە گومان و دڵەوراوکێ بۆ گەیشتن بە مەرامەکانی خۆی هەر بۆیە لەگەڵ کۆتایی نماشیدا جڵەوی پایسکەلەکە وەردەگرێت کەهێمای هێز و دەسەڵات و پارەیە، وە گومانەکانیش لەگەڵ ژیانی ئەوان هەر بەردەوام دەبێت .

دەرهێنەر بنیادی نمایشەکەی لەسەر شوێن و لەسەر گومان بنیاد ناوە کە بریتنین لە گۆرینی ماڵ بۆ دارستان یاخود بیابان لەهەمان کاتیشدا هەر ماڵە واتە سرووتێکی شانۆیی ناو ماڵ و دەرەوەی ماڵی بۆ بینەر فەراهەم کردبوو بەجۆرێك هاوسەنگی لە نێوان هەردوو سرووتەکە دا دروست کردبووە کە ئێمەمانان هەستمان دەکرد ئەو شوێنەی نمایشی تیا دەکرێت ماڵێکە لە هەمان کاتدا دراستانیشە گومانیش لەلای هەردووکیان بوونی هەیە بەڵام لەگەڵ هاتنی کەسی سێیەم گومان زیاتر دەچێتەلای مێرەکە هەربۆیە کاتێ گومان دەکەوێتەلای پیاو بێگومان وەکو زانراوە لە هەڵسوکەوتدا توند تیژەکەی نێر هەردەم بەهێزتر دەبێت وەك ئەوەی لەلای ئافرەت ئەم گومانەش زیاتر لە کۆمەڵگای رۆژهەڵاتی بوونی هەیە .

گومان لەنێو هەموو تاکێك ولە نێو هەموو کۆمەڵگایەك دا بوونی هەیە و کارێکی قۆزە ونە بۆ لەم کارە شانۆییەدا دەرهێنەر بەشێوەیەکی هونەری کە رەهەندی ئیستێتیکای لەرووی دیالۆگ و جوڵە و رووناکی وەرگرتبوو زۆر فەنتازیانە خستییە بەردەم بینەران واتە بەفۆرێکی هونەری کاری لەسەر گومانەکە کردبوو کەبینەر چێژی لەو گوومانە وەرگرت ، ئەوەش کاری پرۆسەی دەرهێنانی دروستە، خاڵێکی تری ئەم نمایشە ریتمە کەلە لە هەموو شانۆگەرییەك گرنگە بەواتایەکی تر ریتم رۆحی نمایشە بۆ ئەوەی بینەر توشی وەرس بوون نەبێت دەرهێنەر بەشێوەیەکی هاوسەنگ کاری لەسەر هەرسێ جۆر لە ریتم کردبوو(ریتمی بینین،ریتمی بیستن ،ریتمی جوڵە) کە هەر خاوەن ریتمەکە تەواوکەری یەکتر بوون .

جوانی ئەم نمایشە بوونی چەند دیمەنێکی رۆمانسی شانۆیی بوو هەرچەندە بوێری لە نواندنی (خۆشەویستی،ئەڤین ،عشق ،ماچ ،لە باوەش گرتن) داهێنان نیە بەڵام لە نێو کۆمەڵگای رۆژهەڵاتی بەتایبەتیش لە نێوکۆمەڵگای کوردی دەتوانم بڵێم بوێری داهێنانە کارێکی ئاسان نیە کچێك لەسەر تەختەی شانۆ کورێك لە باوەش بگرێت و ماچی بکات دەرهێنەر دیمەنی لەباوەش کردن و ماچکردنەکەی ئەوەندە بە جوانی کاری لەسەر کرابوو کە ئامانج لەو دیمەنانە وروووژێنەر وسێکسی نەبوو بۆ بینەران ئەوەندەی دیمەنێکی ئەفسوناوی لە نێو شانۆی رۆمانسی بوو رەهەندێکی جوانناسی سەرنج راکێش بوو لەلای بینەرانیش هەر بەو رەهەندە خوێندنەوەی بۆکرا، کاردانەوەی نەرێنی نەبوو.
ئەوداره ی کە لەناوەراستی شانۆ بوونی لەرووی جۆر و بگرە شێوەکەشی لە لە دارەکەی شانۆگەری (بەدەم چاوەڕوانی گۆدۆ)ی بیکێت نزیك بوو یان دەکرێن خوێندنەوەی دار سێوەکەی (ئادەم و حەوا)شی بۆ بکرێت

لێرە دەرهێنەر لە نێو دارەکەی سیمای ئافرەتێکی دروستکردبوو لەهەمان کاتدا ئەو سیمایە لەشێوەی هێلانەش بوو دەشێ ئەو شوێنە یان ئەو ماڵە هێمن وئارامە بێت کەئەو(ژن و مێردە) بەدوایی دەگەرێن زۆرجاریش ئەو سیمایە ئەوەی دەبخشی کە گوومان بەردەوام لەناوەی هەموو تاکێك بوونی.

کاتێ نواندن و دەرهێنان هاوتای یەك دەبن لەبەرجەستە کردندا نمایشێکی سەرکەتوو لە دایك دەبێت بەڵام ئەگەر یەکێك لە دوو توخمەدا ئاست نزم بێت کاریگەری نەرێنی تەواوی لەسەر پرۆسەی نمایشەکە دەبێت لەم نمایشەدا (یوسف عوسمان ، چاوان خەلیل ، دلشاد) ئەکتەری ئەو نمایشە بوون بەداخەوە تائێستاش لەلای هەندێك لە بینەران وا باوە ئەگەر ئەکتەرێك زۆر لەسەر شانۆ دەرکەوت یان دیالۆگی زۆر بوو ئەوە ئەکتەرێکی باش و سەرکەوتووە کە بۆچوونێکی هەڵەیە زۆر جار ئەکتەری وا هەبووە بەیەك جوڵە یان چەند دیالۆگێکی کەم توانیویەتی بە جوانترین شێوە نواندنەکەی بکات و پەیامەکەی خۆی بە بینەران بگیینێت ئەوەی مەبەستە ئاماژەی پێبدەم نواندنەکەی (م.یوسف عوسمان) لە رۆڵی “پیاوەکە” لەم نمایشەدا راستە کەم دەرکەوت و دیالۆگەکانی کەم بوو بەڵام بەهۆی بوونی ئەزموونێکی زۆری نواندن توانی لەرێگەی جوڵە، ئاماژە ، هێما و گوزراشتەکانی جوانترین کارەکتەری (دەسەڵاتدار ، نیاز ناپاکی، فێڵباز)پیشان بدات ئەکتەری خاوەن توانست (چاوان خەلیل) کەرۆڵی “ئەوی مێ”ی بەرجەستەکردبوو بە جۆرێك لەچەمکی کەسایەتییەکە گەیشتبوو خوێندنەوەی بۆ هەموو ووردەکارییەکانی جوڵە و گوزارشتەکان کردبوو زۆریش بە بوێری ئەنجامی دا کەسایتییەکەی زۆر ئاڵۆزبوو زۆرجار لەلوتەکەی توڕەیی ،دڵەراوکێی نواندن بێلوتەکەی نواندنی رۆمانسی جگە لە ماندووبوون و هەڵ و کێششی خۆی شیکردنەوەی وردەکاری رەهەندی کەسایتیەکە لەلایەن دەرهێنەر هۆکاری سەرکەتووی چاوان بوون لە بەرجەستەکردنی رۆڵەکەی.

زۆر جار بوونی دەرفەت بۆ ئەکتەر دەتواندرێت بوونی خۆی و توانستەکانی دەربخات (دڵشاد شهاب) رۆڵی کەسایەتی “ئەوی نێر”ی بەرجەستە کردبوو بەهۆی ئەوەی تێگەیشتنێکی باشی لە چەمکی شانۆگەرییەکەو رۆڵەکەی خۆی هەبوو هاوتای نواندنی (چاوان) کە هەردووکیان هاوکاری یەکتر بوون توانی سەرنجی زۆرێك لە بینەران بۆخۆی رابکێشێت بەتایبەتی نواندنە رۆمانسیەکان .
لە کۆتاییدا دەست خۆشی لە ستاڤی ئەو شانۆگەرییە دەکەم بەهیوای کاری باشتر و بەردەوامی.

لە شاعیری تورك (ئۆرهان وەلی)ـەوە … و : نەژاد عزیز سورمێ

هیتلەر دەبێتە شیعر

هەموو ئەو ساڵانەی
شیعرنووسینم تاقی کردەوە
چیم دەست کەوت ؟
هیچ …
لیرە بەدوا ، دەبم بە ڕێگر
با دز و ڕێگر بزانن
مادەم ڕزقم لەدەست دەرهێنان
ئیدی کاریان لەناو چیایاندا نەما
با بفەرموون
جێی من بگرنەوە
سەرسوڕهێن لە دونیای ئەدەبدا هەیە .

- **لە پێناوی نیشتماندا**

چەندمان
لە پێناوی ئەو وڵاتەی دا
هەندێ مردن
ئەوانی دی وتاریان دان .

- **من ئۆرهان وەلی**

من ئۆرهان وەلی
داهێنەری قەسیدەی بەناو وبانگی
((بە داخەوە بۆ سلێمانەفەندی))
بیستم بە کوڵەوە
لە ژیانی تایبەتیم دەپرسن
کەواتە با بۆتانی باس بکەم :

یەکەم من مرۆڤم
مەبەستم ئەوەیە ئاژەڵی سێرك
یا شتی لەو بابەتە نیم
لووتێك و دوو گوێم هەیە
بەڵام لەو قۆزانەیش نیم
لە ماڵێکدا دەژیم
کار دەکەم
سەرم بە تەم نەئاخنراوە و
پشتیشم بە مۆری پەیامبەرایەتی
مۆر نەکراوە .
وەك پاشاکانی ئینگلیز بێفیز نیم
ئۆرۆستۆکراتیش نیم
وەك جەلال بەیار
کوڕی خاوەن ئاخوڕان ..
زۆرم حەز لە سپێناخە
عاشقی هەویرەمەنی بەلەزەتم .
چاوم لە پارە نییە
لەوەدا سوێندتان بۆ دەخۆم .
خۆشەویسترین هاوڕێم
ئۆکتای ڕەفعەت و مەلیح جەودەتە
دڵدارێکی بەڕێزیشم هەیە
ناوی نادەم
با پاشان مێژوونووسانی ئەدەب
بیدۆزنەوە
هەندێ جار
بایەخ بە شتی بێ بایەخ دەدەم .

بەڵام ئەوەی لە ناو نووسەراندا دەگوزەرێ
هەرگیز جێی سەرنجی من نییە
ڕەنگە سەدان خوی دیشم هەبن
جا من چوزانم ؟
لێ گێڕانەوەیان سوودی چییە ؟
ئەوەی نەمگوتووە ، وەك ئەوەی وایە گوتوومە .

▪ ئۆرهان وەلی ، ساڵی 1914 لە دایك بووە ، فەلسەفەی لە زانستگەی ئەستەمبوڵ خوێندووە . ماوەیەك کاری ڕۆژنامەنووسیی کردووە . تا لە ژیاندا بوو چەندان کۆشیعری بڵاو کردووەتەوە

.
ئەم شیعرانەی لە (مختارات من الشعر الترکی)یەوە بڵاوکردنەوەی وەزارەتی ڕۆشنبیری سووری – 1995 کراون بە کوردی .

دووفەیس□بووکە چیرۆک: Taxi storiesدوو برادەری جوان: جەلال قادر

(پێشکەش بە تۆ)
ئەم بەیانییە لەسەر جادەکەی (رەحیم ئاوا) ڕاوەستابووم چاوەڕووانی نەفەرم دەکرد. لە دوورەوە خانمێکی قژ کورتم بینی، قاپووتێکی خاکی پۆشیبوو ، ملپ□چ□کی سپی بەسەر سنگییەوە شۆڕ کردبوەوە..هەر کە نزیکم کەوت ناسیمەوە….دەستی بە پێکەنین کرد و وتی دەتوانی بمگەیەنیتە (لای مەحکەمە).
لە کورسییەکەی پشتەوە دانیشت و لەناو جانتاکەی بڕێك فایلی دەرکرد و بەقەلەم جافێك چەند یادداشتێکی نووسی بە بزەی پێکەنین وتی:
ماوەیەکە تەنز لەسەر عەشق و دڵداری نانووسیت؟

- کەواتی□ ب□ تەنزەکانم دەمناسیتەوە؟
- خۆت لە گ□ل□ی مەدەو بەسە ئیتر …دەمەوێت چیرۆکێکت بۆ بخوێنمەوە بیکەیت بە بابەتی هەفتەی داهاتووت.
  فەرمووو…….. –
  بەرگی فایلێکی هەڵدایەوە وتی: هەبوو نەبوو بە کچ و کوڕێك یەکتریان زۆر خۆشدەویست
- بەلێ……
  …. + بەلێ چی…چیرۆکەکە هەر ئەوەندە بوو ، بۆ خۆت تەواوی کە
  کەمێك بیرم کردەوە: زۆر باشە…هەبوو نەبوو بە کچێك وکوڕێك یەکتریان زۆر خۆشدەویست…بەداخەوە بۆ یەکتر نەبوون….
- دوایی بوون بە برادر…..

- بوون بە برادەر…بوون بە برادەر …ئا ئینجا سەیریان کرد برادەرییەکە زۆر خۆشترە لە خۆشەویستی یەکە!.

. چونکە خۆشەویستی یەکە پڕ بوو لە گریان و چاوەڕووانی +

- کەواتە هەبوو نە بوو بە کچ و کوڕێک یەکتریان زۆر خۆشدەویست، بە یەکتر نەبوون، دوایی بوون بە دوو برادەری جوان…..
- کچەکە بوو بە محامی و کوڕەکەش بوو بە شوفێری تاکسی.

هەردووکمان دامان لە قاقای پێکەنین و هەتا گەیشتینە ناو بازاڕ لەخۆشیا دەستم لە سووکان بەرداو لە ترافیک سوورش نەدەوەستام!.

Taxi stories مامۆستا و قوتابی :

دونیا زۆرگەرم بوو تەبریدی تاکسیەکەم داگیرساندبوو. نزیک بە فلکەی (تەپەی مەلا عبدللا) مامۆستایەکی دێرینم بینی لەسەرخۆ ڕێی دەکرد و کەمێکش بەلای چەپ دەشەڵی

- **فەرموو مامۆستا گیان. … سەرکەوە**

(چەند ناخۆش بوو بۆ من مامۆستاکەم بەو پیرییە ببینم)

مامۆستاکەم گۆچانەکەی دەستی لەنێو قاچی داناو بە تەنیشتمەوە دانیشت، هەناسەیەکی قوولی هەلمژی و وتی: کوڕی خۆم وادیارە دەمناسیت؟

- بەلێ مامۆستا بەڕێزتان شەش ساڵ وانەت پێداووم

. + ڕاستدەکەیت …زۆرجار کەنە قوتابییەکانم دەبینم و سلاوم لێدەکەن و نایاناسمەوە

- کێشە نییە مامۆستا …گرنگ ئەوەیە ئێمە تۆ بناسینەوە…چونکە ئەگەر تۆ نەبوویتایە ئێستا من کەسێکی نەخوێندەوار دەردەچووم……
- ئەی تۆ کوڕی شیرینم.. خوێندنت تەواو کرد؟
- نەخێر مامۆستا …جەنگی عێراق و ئێران و بەردەوام شەڕ و سەربازی و برسیەتی مۆلەتی نەدا بە ژیانم خوێندن تەواوکەم.

+کوڕی خۆم گوێی مەدەرێ…گرنگ ئەوەیە تۆ ئێستا وەک مەرد ئیش دەکەیت و موحتاجی کەس نیت.

ئاهێکم هەلکێشا و وتم. : مامۆستا گیان…ئەو شتانەی لە ئێوەوە فێر بووین. دایک و باوکشم نەیاندەوانی فێرمان کەن…ئێمە کۆمەلێک مندالی هەژار بووین ئێوەش خەمخۆری ئێمە بوون…بەلام چیبکەین جەنگ هەموومانی پەرتەوازە کرد.

لەم کاتە هەستم کرد مامۆستاکەم باوێشک دەدات و خەوی دێ.

- مامۆستا گیان …ئەگەر دەتەوێت بنوویت بنووـ…مەترسە من مالتان پێ دەزانم
- نەخێر کەمێك ماندووم.
- بنوو مامۆستا گیان بنوو..حەقتە ماندوو بیت..سی سال زۆترە بۆ دێ و بۆ گیان وانە دەلێتەوە…تۆ نەوەیەکی زۆرێنت بە بەرهەم هێنا …تۆ دەرگەی ژیانت بۆ کردینەوە… دوژمنش ژیانی لێکردیینە دۆزەخ!.

مامۆستا کەم پێی لەراکێشاو بە ئاسپایی وتی : ناو ماشێنەکەت چەند فێنك و خۆشە

پرخەی هات و خەوی لێکەوت.

تەبریدەکەم ساردتر کرد و مۆسیقا یەکی ئارامم داگیرساند و بەرەو مالی مامۆستاکەم لەسەرخۆ کەوتمە رێ.

نامەکانی ئیشق هەموو بەیانییەك … سەردار جاف

بۆ .... رۆزه ، ژنی شێخ و شەنگ و خان و مان.

1 – ئەم بەیانییە روحی چیمەنی کیژ و کوڕان بۆنی ئەوینی گرتووە، ئاوەزم سەراپا شیلاوی ئیشقی تۆی لێوانلێوە، لە سەر گوێسەبانەی ڤالانتاینەوە جریوەی ئەوینم نێرگزەجاڕێکی یەقین و ئەبەدییە، پەنجە تەزیوەکانت بنێ نێو لەپمەوە، با وەك جەستەت لە ئامێزم گەرمیان دابێنم، لێوەکانت بە قەد و قامەتی ماچا هەڵزنێنە، شنەی سپێدە دەسێزترین کەسی منە بەوی بسپێرە بێم دەنێ، نەکەی ئەو ماچە پێ شیلانەی هەنگوینی بە بادا ڕەوانە بکەی نەبا ببێتە گێژەڵوکە و ئەو چاوە ڕەشانەی چاوەنوارێیم کاڵ بکاتەوە، هێندە ئاشقتم نەك بە خەیاڵ گەرەکمە بە کردەنیش هەمیشە دەست لەملانێم بکەی، غوربەتیم بە نیگای سێماکانت دەتارێ، چاوەڕوانیم بە بزەیەکت دەبێتە خانەخوێی جەژن و هەڵپەڕکێ دادەبەستێ، بە گەورەیی و جوانی ئەم سپێدە کاتێ پێڵوی چاوەکانت هەڵدەبڕی و باڵەکانت ڕادەوەشێنی بیری ماچەکانی لێوە بە ترسەکانم بکەوە، یەکەمین جێ ژوانی ماچ گەواهیمان بێ دەدا، ئەو دەمەی داچەمیمەوە دەستەکانتم ماچ کرد ، سەراپا هەموو لەزەت و

شیلەی ئیشقی خۆم بە سەر لەپی دەستەکانتان باران و شۆڕ بوونەوە بە سەر پەنجەکانت، ئەم بەیانییە بیری یەکەم ئاوێزان بوونمان لە باڵەفڕخانەکە بکەوە، چ هەستێك بوو شاگەشکەی کردین، ئەم بەیانییە بیری ئەوکە پێ لە گریانەکەم بکەوە کە نەم دەویست لە من بچی، بیری ئەو نامەی ڕۆژی دوایی بکەوە سەراپا ژینمانی گۆڕی ، ئەو دەمە پەنجەکانت بە تاسوقەوە وەك ناخت دوان، گوتیان : ((کە هاتم توند لە باوەشتم بگرە)) بەیانیت بە یادی یەکەم ئاوێتەبوونی یەکتریمان جوانتر بکە ، بەیانیت گوڵ گوڵەکەم ، لە گوڵ گوڵتر .

ئەڵمانیا

2019 / 2 / 14

ڕەوشتی سیاسی بۆتە کۆیلەی بەرژەوەندییەکان ... ڕەزا شوان

لە کۆنەوە تا ئەمڕۆ ئەوانەی کە لێکدانەوەی ڕەوشتی سیاسییان کردوون، هاوڕانین و نەگەیشتوونەتە پێناسەیەکی یەکگرتوو. هەندێکیان وا لێکیان داوەتەوە کە ڕەوشتی سیاسی کۆمەڵێک بەهایە پەیوەندییەکانی نێوان کۆمەڵەکان و دەوڵەتان ڕێکدەخات، لەسەر بنەمای ڕێزگرتن لە یەکتری، هەروەکو بیرمەندی مەزنی ئیسپانی (فرەنسیسکۆ دو فیتۆریا:١٤٩٠ـــ ١٥٤٦) وا لێکیداوەتەوە. بەڵام میکافیلییەکان کە سەر بە تیۆری میکافیلین پێیان وایە کە (ئامانج پاکانە بۆ هۆکارەکان دەکات) بۆ پشتبەستن بە زیرەکی و بە فڕوفێڵ و هەڵخەڵەتاندن، هەندێ جاریش بە هێز و سەرکوتکردن، لە پێناوی بە دیهێنانی ئامانج دا.

تێپەڕین بە تیۆرە براغماتییەکان، کە پاکانە بۆ گەڕین و سنووربەزاندن و تاوانەکان و کارە نایاسایی و ناڕەوشتییەکان دەکەن، لە پێناوی بەرژەوەندییەکانی دەوڵەتدا. ئەمەش بە پێچەوانەی یاسا نێودەوڵەتییە مرۆڤایەتییەکانەوەن، کە ڕێ بە هیچ پێشێلکارییەک نادەن کە مافەکانی مرۆڤ پێشێل بکرێن.
لە ئەمڕۆدا ڕەوشتی سیاسی لە پاشەکشەدایە و بووە بە کۆیلەی بەرژەوەندییەکانی دەوڵەتان و دەسەڵاتپەرستان، هەموو یاسا

ڕەوشتییەکان و چەمکەکانی دادپەروەری و مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی گەلانی ستەملێکراو و ماف زەوتکراو، بەڵکو هەموو پێوەرە مرۆڤایەتییەکان لە سایەی بەرژەوەندی و ناڕەوشتیی سیاسیدا لاوازبوونە، تەنانەت پشتبەستن بە پێوەرە ڕەوشتییەکانی نێوان دەوڵەتانیش پاشەکشەیەکی زۆریان کردووە.. بەرژەوەندی بۆتە پێوەری دۆست و نەیار. وەکو دەبینین هاوکاری و پەیوەندیی نێوان دەوڵەتان، لەسەر بنەمای بەرژەوەندییە، تەنانەت گەر ئەم هاوکاری و پەیوەندییانە، لەسەر حیسابی چەوسانەوە و پێشێل کردنی مافەکانی گەلانی ستەملێکراویش بن، بە لایانەوە گرنگ نییە، گرنگ بەرژەوەندییەکانیانە. ئەمەش بە تەواوی بە پێچەوانەی جاڕنامەکانی مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی گەلان و مافی بڕیاری چارەیخۆنووسینی گەلان و یاسا نێودەوڵەتییەکانەوەیە.

بۆ نموونە سنوربەزاندنی تورکیا و داگیرکردنی بەشێک لە خاکی ڕۆژئاوای کوردستان و کوشتنی بە دەیان کوردی بێتاوان و ئاوارەکردنی بە هەزاران خێزانی کورد. نە ئەمریکا و نە ڕووسیا و نە بەریتانیا و نە دەوڵەتانی عەرەبی و ئیسلامی، تەنانەت کەمترین شت لەمەی تورکیایان نەکرد، ئەمەش شەرمەزاری و بێڕەوشتیی سیاسییە، چونکە کەم یا زۆر بەرژەوەندییان لەگەڵ تورکیادا هەیە، یا ڕووسیا کە هێزێکی لە شاری عەفرین بوو، بە بەرژەوەندی ئابووری و سیاسی و چەک فرۆشتن بە تورکیا، هێزەکەی کشاندەوە و چرای سەوزی بە تورکیا هەڵگرد کە عەفرین داگیربکات، کە بە هەزار خێزانی کوردمان لەم شارە کوردستانییەدا، لە ترسی دڕندەیی و خوێنمژی و نامەردی سوپای تورکیا، شارەکەیان بەجێهێشتوون. ئەمەیە ناڕەوشتی سیاسی.

کورد گەرچی تا ئەمڕۆ خاوەن دەوڵەتی خۆی نییە، هەموو کاتێکیش بووە بە قوربانی بەرژەوەندی و پیلانەکانی وڵاتە زلهێزەکان و ناوچەییەکان.. بێگومان کورد بەهێزترین هاوپەیمانی دەوڵەتانی هاوپەیمانە لە دژی داعش، کەچی ئەمریکا چرای سەوزی بە سوپای عێراق و ئێران و تورکیا و میلیشیاکانی حەشدی شەعبی هەڵکرد، کە بە چەک و تانکی ئەمریکییەوە پەلاماری شاری خورماتوو و خانەقین و مەخموور وکەرکووکی کوردستانی بدەن و داگیریان بکەن.

هێزەکانی ئەمریکا کە لە کەرکووک چاوی خۆیان لەم تاوانە پۆشی و لەمەشیان نەکردن، ئەمەیە ناڕەوشتی لە سیاسەتی دەولی دا. پێشمەرگە و شەڕڤانانی قارەمانی کورد لە باشوور و لە

رۆژئاوای کوردستان، کە ئەفسانەی داعشیان تێکشاند، رۆڵێ سەرەکییان لە شکستهێنانی داعش هەبوو و هەیە، ئەوەتا ئەو شەڕە دەستە و یەخەیەی کە ش□رقانانی کورد لە باغۆز دەیکەن کەم وێنەیە لە جیهاندا.. بەڵام بە دووری نازانم کە لە پاداشتی ئەم قوربانیدان و گیانفیدایی□ی شۆڕشگێڕانی کوردمان، دیسان دەوڵەتە زلهێزەکان لە پێناوی بەرژەوەندی خۆیان، ناپیاویمان لەگەڵدا بکەن و چرای سەوز بۆ تورکیا و سوریا هەڵبکەن و وەک شۆڕشی ئەیلوولی (١٩٦١) ئاشبەتاڵیمان پێبکەن و بە گورگان خواردمان بدەن و ژینوساید کورد بکەن و خاکمان داگیربکەن و سەرەوت سامانمان بە تاڵان بەرن و دەربەدەرمان بکەن. چونکە رەوشتی سیاسی بووە بە کۆیەلی بەرژەوەندییەکان. کۆماری کوردستانیش لە مەهاباد (١٩٤٦) نموونەیەکی ترە، کە بووە قوربانی بێڕەوشتی سیاسی و بەرژەوەندیی دەوڵەتە زلهێزەکانی وەک رووسیا و ئەمریکا.. ئەمانە و بە دەیان نموونەی تری هاشا هەڵنەگر و شەرمەزاری، ئەوە دەسەلمێنن کە بەرژەوەندی شکستی ب□ رەوشتی سیاسی و بە دادپەروەری و بە مرۆڤایەتی و بە مافەکانی گەلانی نیشتمان داگیرکراو هێناون.

ئەو چەمک و پێوەرانەی کە تا دوێنی کۆڵەکەکانی پەیوەندیی نێودەوڵەتییەکان بوون، لە ئەمڕۆدا پشتگوێ خراون و بایەخیان نەماوە. لە ئەمڕۆدا بەرژەوەندییەکان بوونەتە پێوەری دوست و دوژمن، لە دیدی بەرژەوەندییەکانەوە دەڕواننە دۆست و دۆژمن، دۆژمن دەبێت بە دۆست و دۆست دەبێت بە دوژمن، شۆڕشگێڕان و ئازادیخوازان دەبن بە تیرۆرست و تیرۆریستانی راستی و دەوڵەتە تیرۆریستییەکانیش، دەبن بە دۆست و دیموکراتی، گەر سوریش ئەوە بزانن کە ئەمە لادانە لە رەوشتی سیاسی و لە یاساکان.

تەنانەت لە نێو خودی دەوڵەتانیشدا بە تایبەتیش دەوڵەتانی رژێم دیکتاتۆری و دەسەڵات خۆسەپێنراو و قورخکردوودا، زۆر بە زەقی رەوشتی سیاسی شکستی ه□□ناوە و بووە بە قوربانی بەرژەوەندییەکان و پۆست و دەسەڵات.. بۆیە رەوشتی سیاسی لە سایەی بەرژەوەندیدا هیچ بەهایەکی نەماوە، کار بە تیۆری (ئامانج پاکانە بۆ هۆکارەکان دەکات) کاری پێدەکەن، زەرمەندی یەکەمیش گەلانی مافخراو و نیشتمان داگیرکراوی وەکو ئێمەی کورد، کە زۆرترین و گەورەترین بێڕەوشتی سیاسیان لە دژمان ئەنجام داون.

لە بەندیخانەوە بۆ بەندیخانە: نوسینی هەژار تەها ..!

دۆخی پەنابەرانی کورد لەناو مشتومڕە سیاسیەکاندا

ڕەنگە بڕیاری گواستنەوەی پەنابەرانی نەخۆش لە دوورگەکانی مانوسی پاپانیوگینیا و ناورۆوە بۆ ئوسترالیا لەلایەن ئەنجومەنی (سیناتی ئوسترالیا)ەوە لەدژی ویستی حکومەت، بەمەبەستی وەرگرتنی چارەسەری تەندروستی زۆرترین مشتومڕی سیاسی و میدیایی بەمدوایانە بەدوای خۆیدا هێنا بێت.

ئەو پەنابەرانە کە بەشێکیان بەڕەگەز کوردن ، ئەو کەسانەن کە پێشتر ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکەن بەڵام دەستگیرکراون و ڕەوانەی ئەو کەمپانە کراون و هەرگیز ئوسترالیا مافی پەنابەرێتیان پێنابەخشێت.

بۆیە لەپاش بڕیاری گواستنەوەیان هیوایەکیان بۆدروست بوو کە بتوانن لەو دوو دوورگەیە ڕزگاریان بێت کە ماوەی چەندین ساڵە لەدۆخێکی مرۆیی خراپدا لەوێ دەژین. بەڵام هەر زوو ئەو هیوایە کۆتایی پێهات کاتێک سەرۆك وەزیرانی ئوسترالیا بڕیاریدا بە کردنەوەی کەمپەکانی دوورگەی کریسمس بەمەبەستی چارەسەرکردنی ئەو پەنابەرانە.

سەرباری ئەوەی کردنەوەی کەمپەکان لەو دوورگەیەش نیگەرانی بەدوای خۆیدا هێنا ، بەڵام سەرۆك وەزیرانی ئوسترالیا ڕایگەیاند ئەوان کۆتاییان هێناوە بە کۆچی قاچاخی دەریایی و هەر پەنابەرێك بیەوێت بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکات دەستگیردەکرێت و ڕەوانەی ووڵاتی خۆی دەکرێتەوە یان ڕەوانەی ئەو ووڵاتە دەکرێتەوە کە هەوڵی داوە لێوەی بچێت بۆ ئوسترالیا. بۆیە بە گوێرەی پلانەکەی حکومەت، ئەو پەنابەرانە نەخۆشانە دەتوانن بە ویستی خۆیان لە دوورگەی کریسمس بمێننەوە بەڵام ناتوانن بگەنە خاکی سەرەکی ئوسترالیا، ئەوەش بۆئەوەیە کە هەرگیز کەسی تر بیر لە کۆچی قاچاخی بەلەم نەکاتەوە بۆ ئوسترالیا چونکە ئەگەر بیانەوێت "یاری" بە سیستەمەکە بکەن و بیانەوێت بە شێوەیەکی تر بگەنە ئوسترالیا ، ئەوا ناتوانن.

سیاسەتە توندەکانی ئوسترالیا لەبەرامبەر پەنابەرانی بەلەمی قاچاخ

جێگەی نیگەرانی ڕێکخراوەکانی داکۆکیکارە لەسەر ئاستی ناوخۆیی و جیهانیش، کە سەرجەمیان ئەو کەمپانە بە بەندیخانە دادەنێن.
بۆیە ، لەبەر ڕۆشنایی ئەو سیاسەتەدا ، ڕەنگە گواستنەوەی پەنابەران لەو دوو دوورگەیەوە بۆ دوورگەی کریسمس هەر گواستنەوە بێت لە ” بەندیخانەیەکەوە” بۆ ” بەندیخانەیەکی تر”.

نوسینی: هەژار تەها

بۆهەڵەبجە ... فەرهـــــاد ئەحمەد بەرزنجی

دیسان واشانزەی سێیە
یادی هەڵەبجەکەمە
شاربـەجارێ ڕەشپۆشن
هەموودڵپڕ لەخەمە.

جیهان ئەمڕۆ،ڕووگیرە
بۆڕۆژێکی مێژوویی
یادی مۆمیاکردنی
شارێکە بەزیندوویی.

گەردوونیش مات وزیزە
سەرۆکەکان بێدەنگن
من گوێم لەهەڵەبجەیە
پێیان دەڵێ دەبەنگن.

هەزارهـێندە دڵڕەقبن
عاشقم بەسەوزایی
من شارم،ئاوەدانیم
نامفەوتێنێ،کیمیایی.